

Monika Martochová Dudová
Michal Martoch
Jana Martochová

Nadané dítě a umstevníci

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

NADANÉ DÍTĚ A VRSTEVNÍCI

Monika Martochová Dudová
Michal Martoch
Jana Martochová

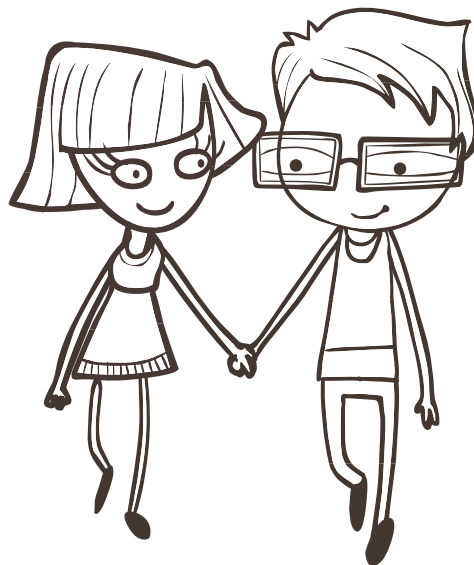
"Tato práce mohla vzniknout pouze díky dnešním moderním technologiím, jež nám otevřely bránu k myšlenkám a výsledkům práce desítek "osvícených" lidí z celého světa, kterým není lhostejná budoucnost nás všech. Jen si představme svět, kde každý využívá své skutečné nadání pro dobro své i celého lidstva!"

Obsah

1. Úvod a cíl studie	2
2. Nadané dítě v kolektivu vrstevníků	2
3. Externí vlivy vytvářející rozdíly mezi vrstevníky	3
3.1. Vliv kultury na nadání dítěte	3
3.2. Vliv termínu narození na nadání dítěte	6
3.3. Vliv stereotypů na nadání dítěte	8
4. Dotazníkové šetření v rodinách s nadanými dětmi mezi jejich vrstevníky	9
5. Výsledky dotazníkového šetření	10
6. Závěr	13
7. Použitá literatura	14

1. Úvod a cíl studie

Předmětem této studie je prozkoumat, jaký vliv mohou mít vrstevníci na nadání dítěte a dále k jakým odlišnostem dochází mezi vrstevníky v oblasti rozvoje a uplatnění nadání s ohledem na nejrůznější neovlivnitelné vlivy. Pro přesnější představu, jak je vztah nadaných dětí a vrstevníků vnímán v ČR, bude zpracováno dotazníkové šetření mezi rodiči nadaných dětí.

Cílem studie je:

- o popsat, jak je nadání vnímáno v kolektivu vrstevníků
- o identifikovat některé externí vlivy, které mají podstatný vliv na rozvoj nadání mezi vrstevníky
- o zjistit pohled rodičů na vztah jejich nadaných dětí s vrstevníky pomocí dotazníkového šetření

Při šetření se bude vycházet z volně dostupných údajů publikovaných na internetu, v knihách a dokumentech relevantních národních institucí, nestátních organizací a vzdělávacích institucí, z šetření zahraniční organizace Gallup, z literatury věnující se oblasti talentu a z interního dotazníkového šetření mezi rodiči, jejichž děti jsou zapojeny v projektu „Nadání... brána k úspěchu“.

Výstupy studie by měly sloužit jako:

- o soubor informací sesbíraných z různých zdrojů pro pracovníky organizací zájmového vzdělávání a NNO, jež se zaměřují na práci s MND
- o inspirace při hledání řešení v ČR
- o k podpoře a rozvoji aktivit pro nadané děti v ČR s důrazem na hledání efektivních přístupů, dílčích i systémových řešení vhodných k diskusi či hlubšímu studiu

2. Nadané dítě v kolektivu uměvců

Vztahy s vrstevníky

Jedním z nejdůležitějších úkolů v dětství je navázat přátelství s ostatními dětmi. Sociální vývoj se u nadaného dítěte významně urychlí, pokud si najde vhodnou skupinu kamarádů. Důležité je nejen vytvoření osobního vztahu s jedním či více kamarády, ale také schopnost umět se zařadit do kolektivu. To může být pro nadané děti mnohdy obtížné. Dítě s „dospělými“ zájmy a výjimečnými schopnostmi si hledá kamarády mezi svými vrstevníky velmi obtížně. Těžko si hledá mezi stejně starými dětmi někoho, s kým by si mohlo popovídat a hrát si podle svých představ. Starší děti však nemusí mladší nadané dítě přijmout kvůli jeho emoční nezralosti.

Pokud se dítěti v období raného či středního dětství podaří nalézt kamaráda ve svém věku, který je stejně nadaný, jako je ono samo, může to pro něj znamenat zkušenost, jež mu změní život. Takový kamarád pak může dítěti pomoci pochopit, přijmout a také plně sdílet pocity, jež pramení z odlišného vývoje. Mnoho nadaných dětí a studentů v různých výzkumných studiích projevilo touhu po kontaktu se studenty, kteří mají podobné zájmy a schopnosti, a potřebu sdílet s nimi své pocity.

Odlišný způsob uvažování dětí může vést k tomu, že mohou vnímat okolí jako rušivé, uzavírat se do svého vlastního světa a mít pocit, že jim okolí nerozumí a pro jejich konkrétní výjimečnost je nepřijímatelné. Psycholog Robinson tvrdí, že nadané děti se již velmi brzy začínají srovnávat se svými vrstevníky a protože se cítí odlišní, snaží se své schopnosti skrývat. Utajování schopností se může objevit ještě před nástupem do školy, již při navštěvování mateřské školy.

Vnímání nadání ve vztahu k okolí

Intelektuálně nadaní jedinci svou odlišnost od vrstevníků díky své citlivosti velmi silně vnímají, což je nejobtížnější právě v období dospívání. Mají pocit, že se k nim vrstevníci kvůli jejich nadání chovají jinak, a vnímají proto své nadání spíše jako sociální handicap. Někdy se proto snaží své nadání skrýt nebo neprojevat, aby je okolí lépe přijímalo a nedostali se ve třídě do izolace.

V případech, kdy je nadané dítě v kolektivu vrstevníků osamoceno, mu může pomoci učitel, který by měl ve třídě podporovat vzájemnou spolupráci všech dětí, aby nadané děti dokázaly komunikovat s průměrnými a průměrní se necítili nadanými ohroženi, což může být podporováno společnými zážitky při různých nesoutěžních aktivitách apod.

Dalším důvodem, proč dítě není oblíbené mezi vrstevníky, může být u nadaných někdy způsobena i jejich snahou starat se o druhé, ovládat je, určovat jim pravidla a organizovat program. Jejich záliba v systematickosti a organizování věcí a lidí může způsobit, že je ostatní považují za dominantní a panovačné, a rovněž to může vést k jejich izolovanosti.

Je proto velmi důležité si uvědomit, že pokud jsou učitelé těmi, kteří mají zlepšovat vztahy mezi dětmi ve škole, je potřeba, aby nadané dítě neupřednostňovali před ostatními spolužáky, aby se ostatní děti necítily méněcenné, neboť jak bylo již zmíněno v dřívějších studiích, každé z dětí je svým způsobem nadané, a záleží potom velmi na vnějším prostředí (rodiče, společnost, škola), jakým směrem se bude vyvíjet a zlepšovat.

3. Externí vlivy vytvářející rozdíly mezi umřevníky

Nadání není ovlivňováno výhradně vrozenými schopnostmi dítěte a výchovou jeho rodičů/učitelů. Naprosto rozhodující vliv mají také neovlivnitelné externí faktory, jež vycházejí z kulturního prostředí dítěte a možných stereotypů. Neméně zajímavý fenomén, který také zmíníme, je značný vliv data narození jako diskriminačního prvku na příležitost k uplatnění/prosazení dítěte v jeho životě.

3.1. Vliv kultury na nadání dítěte

Možná si také myslíte, že všechny děti mají stejné příležitosti k rozvoji svého nadání nezávisle na místě narození nebo kultuře (samozřejmě pokud mluvíme o místech, kde právě není země ve válečném konfliktu nebo nepatří mezi extrémně chudé). Není to ovšem pravda, což dokazuje celá řada výzkumů provedených v této oblasti, kdy se provádělo srovnání výsledků a schopností dětí z různých kultur.

Než se dostaneme ke kulturnímu vlivu, podívejme se na příklad z knihy Stanislase Dehaenea Smysl pro čísla. Dehaene vysvětluje:

Prohlédněte si dobře následující číslíce: 4, 8, 5, 3, 9, 7, 6. Přečtěte je nahlas. Nyní zavřete knížku a dvacet sekund si je v duchu opakujte. Pak je odříkejte znovu.

Mluvíte-li anglicky, máte zhruba padesátiprocentní šanci, že si poslopnost zapamatujete bez chybičky. Jste-li ovšem Číňané, je téměř jisté, že se nespletete nikdy. Jak je to možné? Lidé si totiž ukládají čísla do paměťové smyčky, která je aktivní zhruba dvě sekundy. Nejlépe si tedy zapamatujeme to, co stihneme přečíst nebo říci za onen dvousekundový interval. Číňané si snadno zapamatují výše uvedenou poslopnost, protože čínština jim na rozdíl od angličtiny dovoluje vtěsnat všechny číslíce do dvou sekund.

Čínské výrazy pro číslíce jsou mimořádně krátké. Většinu lze vyřknout za čtvrtinu sekundy (kupříkladu čtyřka se řekne „si“ a sedmička „ki“). Anglické ekvivalenty „four“ a „seven“ jsou delší, člověk je zvládne zhruba za třetinu sekundy. Ona paměťová nesrovnalost mezi anglicky mluvícími čtenáři a jejich čínskými protějšky je tedy evidentně důsledkem tohoto rozdílu. U jazyků natolik různorodých, jako velština, arabština, čínština, angličtina či hebrejšťina, existuje reprodukovatelná korelace mezi časem potřebným k vyslovení číslíce v daném jazyce a paměťovým rozsahem mluvčího. V tomto směru je mistrem v efektivnosti kantonská varianta čínštiny, jejíž stručnost propůjčuje obyvatelům Hongkongu paměťový rozsah zhruba 10 sekund.

Ukazuje se, že západní a asijské jazyky se liší také v samotné konstrukci jazykově-číselných systémů. V angličtině se říká fourteen, seventeen, eighteen a nineteen, takže by bylo logické, kdybychom říkali také oneteen, twoteen, threeteen a fiveteen. Jenže tomu tak není. Používáme jinou formu – eleven, twelve,

thirteen a fifteen. Stejně tak máme forty a sixty, což zní jako související číslíce four a six. Ale zároveň říkáme fifty, thirty a twenty, které se číslíci five, three a two podobají jen vzdáleně. A navíc u čísel vyšších než dvacet klademe dekádu před jednotku, například dvacet jedna, dvacet dva, kdežto u „náctek“ je to naopak. Jazykově-číselný systém v angličtině je silně nepravidelný. Nikoli však v Číně, Japonsku či Koreji. Jejich číselné systémy jsou přísně logické. Jedenáct je deset-jedna. Dvanáct deset-dva. Dvacet čtyři se řekne dvě-desítky-čtyři, a tak podobně.

Díky tomuto rozdílu se asijské děti učí počítat daleko rychleji než děti anglicky mluvící. Průměrné čtyřleté čínské dítě umí počítat do čtyřiceti. Naproti tomu americké děti téhož věku napočítají v průměru jen do patnácti a většina z nich to dotáhne ke čtyřiceti až v pěti letech. Jinými slovy – v pěti letech jsou americké děti v základních matematických dovednostech celý rok pozadu za těmi asijskými.

A pravidelnost asijských systémů rovněž znamená, že asijské děti zvládají daleko rychleji také základní matematické úkony jako sčítání či odčítání. Když má sedmiletý Američan spočítat třicet sedm plus dvacet dva, musí si slova v duchu převést na čísla (37 + 22). Pouze pak je schopen provést výpočet: 2 plus 7 je 9 a 30 plus 20 je 50, což činí celkem 59. Požádejte však asijské dítě, aby spočítalo tři-desítky-sedm a dvě-desítky-dva – je to, jako byste mu napsali rovnici na papír. Žádný převod není třeba, je to pět-desítek-devět.

Celý přístup k matematice je díky tomu naprosto odlišný. Namísto předmětu, který je třeba se naučit zpaměti, má matematika logiku, které pouze stačí přijít na kloub. V angličtině se například říká „tři pětiny“. Čínsky je to doslova: „z pěti dílů odeber tři“. Z toho intuitivně vyplývá, co zlomek vlastně znamená. Jmenovatel je oddělen od čitatele.

Většina z nás ví o dobře známé nechuti k matematice, která u západních dětí vzniká ve třetí až čtvrté třídě. Může to být zčásti tím, že matematika na první pohled nedává smysl. Má těžkopádnou lingvistickou strukturu a její základní pravidla se zdají náhodná a příliš složitá. Podle Karen Fusonové, psychologky ze Severozápadní univerzity v USA, která se specializuje na rozdíly mezi obyvateli Západu a Asijci, to tak ale neplatí po celém světě.

Oproti tomu asijské děti mají k matematice znatelně kladnější vztah. Udrží v paměti více čísel, protože jejich jazyk vyjadřuje čísla výrazně jednodušším a kratším způsobem, dovedou rychleji počítat a lépe chápou zlomky, jelikož slovní vyjádření zlomků přesně odpovídá jejich faktické podstatě. Možná proto mají matematiku o něco raději, proto se možná trochu víc učí a ochotněji dělají domácí úkoly, a tak dále – je to sled pozitivních impulzů.

Jinými slovy, pokud jde o matematiku, mají Asiaté přirozenou výhodu. Je to však poněkud neobvyklá výhoda. Po léta děti z Číny, Jižní Koreje a Japonska a děti čerstvých přistěhovalců z těchto zemí podávaly v matematice výrazně lepší výkony než jejich západní protějšky. Dnes se tedy všeobecně věří, že je to důsledek jakéhosi přirozeného asijského nadání pro matematiku. Psycholog Richard Lynn dokonce vymyslel rafinovanou evoluční teorii, v níž smíchal Himálaje, velmi chladné počasí, zastaralé lovecké praktiky, velikost mozku a specializované samohlásky a vyšlo mu, že Asiaté mají vyšší IQ. Takhle my uvažujeme o úspěchu.

Myslíme si, že je-li někdo dobrý například v diferenciálním počtu či algebře, je zkrátka chytřejší. Jenže rozdíly mezi jazykově-číselnými systémy v asijských a západních zemích svědčí o něčem zcela jiném – že dobré výsledky v matematice mohou mít kořeny v dané kultuře.

Dalším velice pozoruhodným vlivem kultury je vztah k pracovitosti, který se následně odráží také v přístupu k řešení problémů a ve schopnosti se prosadit a využít své nadání. Asiaté jsou velice dobře známí pro svou pracovitost. Tato pracovitost má základ v pěstování rýže jako základní surovině obživy.

Malcolm Gladwell ve své knize Mimo řadu popisuje tyto důvody velice dobře:

Rýži Číňané pěstují už několik tisíc let. Právě odsud se tato plodina rozšířila po celé východní Asii – do Japonska, Koreje, Singapuru a Tchaj-wanu. Rok co rok, kam až zaznamenaná historie sahá, se rolníci věnovali a stále věnují téže neúnavné, rafinované zemědělské činnosti.

Rýžová pole se na rozdíl od pšeničných musejí nejprve „vybudovat“. Nestačí jen vykácet stromy a křoviny, vybrat kamení a zorat. Rýžové políčko si žádá vydatnou závlahu, takže je kolem něj třeba vystavět složitý systém hrází, vykopat kanály k nejbližšímu vodnímu zdroji. Nejdříve je třeba do hrází vsadit propusti, aby rolníci mohli přesně nastavovat hladinu vody podle výšky rostlin.

Samotné políčko se musí prostírat na tvrdém jílovém podloží, jinak by se voda jednoduše vsákla do země. Jíl by ovšem žádnou plodinu neuživil, takže ho musí překrývat tlustá vrstva půdy. Jílové podloží musí mít samozřejmě tu správnou konzistenci, aby se dobře odvodňovalo, a zároveň udržovalo optimální výšku hladiny. Rýži je třeba opakovaně hnojit, což je umění samo o sobě. Tradičním přípravkem je „noční půda“ (lidská mrvka) a mix kompostu, říčního bahna, popela a konopí. Směs se musí aplikovat nanejvýš opatrně, jelikož příliš mnoho či přesně, ale v nesprávný čas, může mít stejně neblahé důsledky jako příliš málo.

Když nadejde čas osevu, má čínský rolník na výběr ze stovek druhů rýže. Každá má trochu jiný poměr mezi výnosem a rychlostí růstu či schopnost přizpůsobit se suchu nebo nekvalitní půdě. Rolník může zasadit třeba deset různých druhů najednou a sezónu od sezóny mix obměňovat, aby snížil riziko neúrody.

Rolník nebo rolnice (či přesněji celá rodina, jelikož práce na rýžových polích je rodinným podnikem) zasadí rýžová semínka do speciálně připravených záhonků. Po několika týdnech přesadí semenáčky na pole, do přesných řádků v patnácticentimetrových rozestupech, a pak se o ně s mimořádnou péčí starají.

Pleje se výhradně ručně, důkladně a vytrvale, protože plevel by mohl semenáčky snadno zadusit. Snižují-li úrodu škůdci, je někdy třeba očistit každý jednotlivý výhonek zvlášť speciálním hřebínkem. Mezitím musí rolníci neustále kontrolovat hladinu a dávat pozor, aby voda v záru letního sluníčka příliš nezteplala. A když rýže uzraje, svolají rolníci všechny své známé a příbuzné a pole bleskově sklídí, aby do zimy stihli ještě jedno „kolo“.

Na snídani jedí v jižní Číně – přinejmenším ti, kdo si ji mohou dovolit – takzvané kandži, jakousi rýžovou kaši s hlávkovým salátem, rybí pastou a bambusovými výhonky. K obědu pak rovněž kandži, k večeři pak rýži s „přílohou“. Rýžáci lidé prodávají na trhu, aby si mohli koupit jiné zboží denní spotřeby. Rýže je ukazatelem bohatství a statutu. „Rýže je život,“ tvrdí antropolog Goncalo Santos, který studoval zvyky tradiční jihočínské vesnice. „Chcete-li v oněch krajích něco znamenat, musíte mít rýži. Kolem rýže se točí celý svět.“

Víte, co je na rýžovém poli nejvíce zarážející? Kdo uprostřed nějakého ještě nestál, netuší, jak malá rýžová políčka vlastně jsou. Obvykle mají rozměry zhruba hotelového pokoje. Průměrná asijská rýžová farma sestává ze dvou či tří takových políček. Čínskou vesnici s patnácti sty obyvateli užijí asi 450 akrů, což na americkém Středozápadě představuje rozlohu jediné rodinné farmy. V podmínkách, kdy pěti- až šestičlenná rodina vyžije z pole o velikosti dvou hotelových pokojů, se styl a metody zemědělství dramaticky mění.

Západní zemědělství bylo vždy „mechanicky“ orientované. Když chtěl západní farmář zvýšit úrodnost, uplatnil sofistikovanější nářadí a stroje a lidskou práci nahradil mechanickou – mlátičky, vazače slámy, kombajny, traktory. Zoral další pole a navýšil svůj výměr, protože díky novým strojům mohl obdělávat víc půdy ve stejném čase. Jenže v Japonsku nebo Číně neměli lidé peníze na drahé vybavení, a i kdyby, nenašli by žádnou volnou půdu, která by se dala obdělávat. A tak pěstitelé rýže zvyšovali úrodnost tím, že byli čím dál rafinovanější, čím dál lépe hospodařili s časem a lépe se rozhodovali. Antropoložka Francesca Brayová tvrdí, že rýžové zemědělství je „dovednostně orientované“ – je-li člověk ochoten důkladněji plít a zkoušet propracovanější metody hnojení, trávit víc času sledováním výšky hladiny, pečlivěji hlídat, zda je jílové podloží dokonale rovné, a využít své políčko do posledního centimetru čtverečního, sklídí bohatší úrodu. Není divu, že z historického hlediska pracovali pěstitelé rýže vždy tvrději než ostatní zemědělci a farmáři.

Předchozí věta může znít poněkud zvláštně, protože většina z nás tak nějak tuší, že před průmyslovou revolucí pracovali tvrdě úplně všichni. To ale není pravda. Vezměme si například život rolníka v Evropě osmnáctého století. Muži a ženy v té době pracovali pravděpodobně od úsvitu do poledne, dvě stě dní za rok, což činí asi dvanáct set hodin ročně. Během sklizně či jarního setí byl pracovní den delší. V zimě zase mnohem kratší. Historik Graham Robb ve své knize *Objevení Francie* tvrdí, že život obyčejných lidí v zemích jako Francie sestával ještě na počátku devatenáctého století z krátkých pracovních epizod následovaných dlouhým nicneděláním v zimním období.

Rolníci v jižní Číně však přes zimu nespali. V krátké přestávce suchého období, od listopadu do února, měli plné ruce práce s vedlejšími úkoly. Pletli bambusové košíky či klobouky a prodávali je na trhu. Opravovali hráze na svých políčkách a zpeřňovali své hlíněné domky. Práce na rýžovém poli je deset- až dvacetkrát náročnější než na podobně velkém poli pšeničném či kukuřičném. **Některé studie odhadují pracovní zátěž rýžového farmáře v Asii na tři tisíce hodin ročně.**

Těžký život pěstitelů rýže však vyvažovala podstata jejich práce. Za prvé, pěstování rýže nabízí jasnou souvislost mezi úsilím a odměnou. Čím tvrději člověk pracuje, tím víc úrody sklídí. Za druhé, je to práce poměrně komplexní. Nestačí na jaře zasít a na podzim sklídit. Čínský rolník je de facto drobným podnikatelem, provozovatelem malé firmy – žongluje se zaměstnanci/rodinnými příslušníky, zajišťuje se proti nejistotě prostřednictvím různých druhů rýže, staví a udržuje sofistikovaný zavlažovací systém a koordinuje složitý proces sklizně první úrody a souběžného setí druhé úrody.

Ale hlavně – jde o práci autonomní. Evroptští rolníci byli spíše mizerně placenými otroky svých feudálních pánů a nad svým osudem měli jen minimální vládu. V Číně nebo v Japonsku se takto represivní systém nikdy nevyvinul, jelikož feudalismus v „rýžové“ ekonomice zkrátka nefunguje. Pěstování rýže je příliš složité a delikátní, než aby jej mohli vykonávat lidé, které každé ráno vyhání na pole jen vidina důtek. Ve čtrnáctém a patnáctém století již nechávala šlechta ve střední a jižní Číně svým poddaným zcela volnou ruku. Tu a tam od nich jen vybrala fixní daň a nechala je na pokoji.

Jedno z nejvýstižnějších čínských rčení praví: „Kdo vstává před úsvitem tři sta šedesát dní v roce, nemůže nezbohatnout!“ Vstávat před úsvitem 360 dní v roce?! Pohodovým francouzským rolníkům, kteří vyspávají zimu, a koneckonců všem, kdo nežijí v kultuře pěstitelů rýže, by takové pořekadlo zježilo všechny vlasy na hlavě.

Ale to pochopitelně není, co se asijské kultury týče, nic nového. Zajděte se podívat na kteroukoli západní univerzitu a zjistíte, že asijsí studenti zůstávají v knihovně ještě dlouho poté, co všichni ostatní dávno odešli. Lidé asijského původu občas pohoršuje, když slyší takovou charakterizaci své kultury, protože mají za to, že je to myšleno jako znevažující stereotyp. A úcta k práci je ve skutečnosti obdivuhodná a krásná. Tvrdá práce je nedílnou součástí úspěchu a kultura, která se vyvinula na rýžových polích, je geniální v tom, že dala obyčejným lidem smysl a cíl bytí uprostřed nezměrné nejistoty a bídy. Ten dar sloužil Asiatům znamenitě v mnoha činnostech a disciplínách a nejlépe ze všeho asi v matematice. Pochopení matematiky je totiž výhradně věcí tvrdé práce a ochoty nevzdat se při prvním náznaku problémů, v čemž právě pěstitelé rýže vynikají nejvíce.

V této souvislosti je velice zajímavým faktem, že každé čtyři roky provádí mezinárodní skupina pedagogů vyčerpávající srovnávací testy z matematiky a přírodních věd mezi studenty víceletých středních škol z celého světa. Spolu s testem musejí studenti vyplnit také dotazník. Odpovídají v něm na nejrůznější všetečné otázky – jakého vzdělání dosáhli jejich rodiče, co si myslí o matematice a jaké mají přátele. Není to nic záživného. Jde o zhruba 120 otázek, dotazník je tak dlouhý a úmorný, že někteří studenti nechají deset až dvacet kolonek prázdných.

A proč je to tak zajímavé? Ukázalo se, že průměrný počet zodpovězených otázek se stát od státu liší. Je tedy možné sestavit pořadí zúčastněných zemí podle počtu vyplněných kolonek dotazníku. A co se stane, když tento seznam porovnáte s pořadím zemí podle výsledků testů? Oba jsou úplně stejné. Jinými slovy studenti, kteří jsou ochotni a schopni soustředit se dostatečně dlouho na zodpovězení všech položek nekonečného dotazníku, jsou přesně tiž, kteří nejlépe řeší matematické úlohy.

Tuto skutečnost objevil čirou náhodou vzdělávací expert z Pensylvánské univerzity Erling Boe. Svá zjištění nemohl dokonce ani publikovat v seriózním periodiku, jelikož, jak sám tvrdí, vypadají tak trochu potrhle. Aby bylo jasno, Boe netvrdí, že schopnost dokončit dotazník a skvělé výsledky z matematiky spolu souvisejí. Poukazuje jen na to, že jsou úplně stejné. Pokud dáte oba seznamy vedle sebe, jsou identické.

Podívejme se na to z jiného úhlu. Představme si, že každý rok se v některé světové metropoli koná matematická olympiáda. Každá země na ni vyšle svůj tým jednoho tisíce žáků osmých tříd. Boe vlastně říká, že můžeme přesně předpovědět, jak se která země umístí, aniž bychom studentům zadali jedinou matematickou úlohu. Stačilo by je jen podrobit nějaké zatěžkávací zkoušce, podle níž bychom poznali, jak tvrdě jsou ochotni pracovat. A ani to by možná nebylo třeba. Konečné pořadí olympiády bychom mohli sestavit ještě před jejím zahájením na základě toho, jaký vztah mají jednotlivé kultury k tvůrčímu úsilí a tvrdé práci.

Které země by se tedy umístily na čelních pozicích? Odpověď by vás neměla překvapit – Singapur, Jižní Korea, Čína (Tchajwan), Hongkong a Japonsko. Všechny země má pochopitelně jedno společné, a to kulturu založenou na tradici pěstování rýže a smysluplné práce. Všude tam nemajetní rolníci stovky let otročili na svých rýžových políčkách, tři tisíce hodin za rok, a přitom si říkali: „Kdo vstává před úsvitem tři sta šedesát dní v roce, nemůže nezbohatnout.“

3.2. Vliv termínu narození na nadání dítěte

Věděli jste, že existuje naprosto zřetelný vztah mezi datem narození a pravděpodobností, že vaše dítě bude velice úspěšné v určitém sportu? Teprve v 80. letech 20. století na to upozornil kanadský psycholog Roger Barnsley a nazval to jako „fenomén relativního věku“. Narazil na to úplně náhodou při jednom hokejovém zápase, kdy si detailně přečetl data narození jednotlivých hráčů. Důkladnou analýzou zjistil, že nejvíce hráčů se narodilo v lednu, další v pořadí je únor, dále pak březen, a tak dále. Barnsley zjistil, že v lednu se narodilo 5,5x více hokejistů než v listopadu. To samé pak zjistil u hráčů NHL. Toto pravidlo se prolínalo celou kanadskou hokejovou ligou – 40 % hráčů se narodilo v rozmezí leden-březen, 30 % hráčů v dubnu-červnu, 20 % v červenci-září a pouze 10 % hráčů se narodilo v říjnu-prosinci.

Vysvětlení tohoto jevu je poměrně prosté. Nemá nic společného s astrologií a na prvních třech měsících v roce není ani nic magického. Jde jednoduše o to, že rozřazování do věkových kategorií končí v kanadském hokeji 1. ledna. Hráč, který má desáté narozeniny až 2. ledna, pak hraje po zbytek roku s devítiletými chlapci, přičemž v tomto dětském věku představuje dvanáctiměsíční mezera obrovský rozdíl v tělesné vyspělosti.

A jelikož v Kanadě (jakožto do hokeje nejvíce poblázněná země na světě) začínají trenéři vybírat do týmů hráče už kolem věku devíti a desíti let, není divu, že větší talent spatřují ve větších a šikovnějších chlapcích, kteří měli k dobru několik měsíců navíc.

A co se stane, když se malý hráč ocitne v takovém elitním družstvu? Dostane se mu kvalitnějšího výcviku, za sezónu odehraje padesát či pětasedmdesát zápasů namísto dvaceti a trénuje dvakrát až třikrát víc než jeho méně úspěšní kamarádi v nižších ligách. Zpočátku nespočívá jeho výhoda ani tak v tom, že je nějak herně lepší, nýbrž že je prostě o něco starší. Ale ve třinácti čtrnácti letech, po všech těch nesčetných hodinách tréninku se zkušenějšími kouči, už rozhodně lepší je, takže se s větší pravděpodobností dostane do Major Junior A ligy, a odtud ještě výš. Psycholog Barnsley tvrdí, že tento typ nerovnoměrného věkového rozložení je důsledkem tří faktorů – selekce, třídění podle schopností a rozdílné praxe. To znamená, že když někdo rozhodne, kdo je v raném věku dobrý a kdo ne, když nato oddělí „talentované“ od „netalentovaných“ a když nakonec těm „talentovaným“ zajistí kvalitnější praxi, pak poskytuje malé skupince šťastlivců narozených blízko po konečném termínu výběru obrovskou výhodu.

Podobné je to například v baseballu. Konečné datum prakticky všech amerických mimoškolních lig je 31. červenec. To znamená, že v srpnu se narodilo víc prvoligových baseballistů než v kterémkoli jiném měsíci. (Příslušná čísla jsou skutečně pozoruhodná – v roce 2005 působilo v americké nejvyšší baseballové lize 505 hráčů narozených v srpnu, oproti 313 narozeným v červenci.)

Podobně jako hokej či baseball je organizován rovněž evropský fotbal. I zde je věkové rozložení silně nevyrovnané. V Anglii končí rozřazování 1. září, takže v 90. letech minulého století působilo v Premier League v jedné chvíli 288 hráčů narozených mezi zářím a listopadem oproti pouhým 136 narozeným mezi červnem a srpnem. V mezinárodním fotbale bývalo konečné datum stanoveno na 1. srpna, takže v nedávném juniorském mistrovství světa se 135 účastníků narodilo v následujících třech měsících po 1. srpnu a jen 22 jich slavilo narozeniny v květnu, červnu a červenci. Dnes je konečným termínem mezinárodního juniorského fotbalu 1. leden.

Pro představu z českého prostředí si můžeme prohlédnout soupisku české fotbalové reprezentace do 20 let, která se ve světovém šampionátu probojovala až do finále. Čeští trenéři by mohli ještě před přípravnými zápasy hráčům oznámit, že všichni, kdo se narodili později než uprostřed léta, si mohou sbalit výstroj a odjet domů.

Číslo hráče	Hráč	Narozen
1	Marcel Grecov	1. 1. 1988
2	Luděk Frydrych	3. 1. 1987
3	Petr Janda	5. 1. 1987
4	Jakub Dohnálek	1. 12. 1988
5	Jakub Mareš	26. 1. 1987
6	Michal Held	27. 1. 1987
7	Marek Střeštilík	1. 2. 1987
8	Jiří Valenta	14. 2. 1988
9	Jan Šimůnek	20. 2. 1987
10	Tomáš Okleštěk	21. 2. 1987
11	Luboš Kalouda	21. 2. 1987
12	Radek Petr	24. 2. 1987
13	Ondřej Mazuch	15. 3. 1989
14	Ondřej Kúdela	26. 3. 1987
15	Marek Suchý	29. 3. 1988
16	Martin Fenin	16. 4. 1987
17	Tomáš Pekhart	26. 5. 1989
18	Lukáš Kubáň	22. 6. 1987
19	Tomáš Cihlář	24. 6. 1987
20	Tomáš Fryšták	18. 8. 1987
21	Tomáš Míčola	26. 9. 1988

Hokej i fotbal jsou pochopitelně jen hry a týkají se jen několika vyvolených. Jenže tytéž nepravidelnosti vykazují i mnohem důležitější oblasti lidského života, například vzdělávací systém. Rodiče s dětmi narozenými ke konci kalendářního roku si často rozmyslí, zda svého potomka přihlásit do mateřské školky v regulárním termínu. Pro pětiletého caparta totiž není snadné držet krok s dětmi o mnoho měsíců staršími. Přesto je většina rodičů pravděpodobně toho názoru, že všechny nevýhody, s nimiž se menší děti musejí ve školce potýkat, se časem nějak samy rozplynou. To ale není pravda. Je to jako s hokejem, malé počáteční zvýhodnění dětí narozených na počátku roku před těmi narozenými ke konci roku samozřejmě přetrvává. Rozřadí děti do škatulek úspěšných a neúspěšných, talentovaných a obyčejných, které se pak s nimi táhnou roky.

Před několika lety provedly dvě ekonomky, Kelly Bedardová a Elizabeth Dhueyová, analýzu souvislostí mezi výsledky pravidelného srovnávacího průzkumu úrovně vzdělání v matematice a přírodních vědách s názvem Trends in International Mathematics and Science Study (TIMSS – matematické a přírodopisné testy, které každé čtyři roky podstupují děti z mnoha zemí světa). Zjistily, že ve čtvrtých třídách si starší děti vedly o čtyři až dvanáct percentilových bodů lépe než mladší děti. A to je podle slov Elizabeth Dhueyové „obrovský rozdíl“. Znamená to, že pokud člověk vezme dva intelektuálně rovnocenné čtvrtáky narozené na opačných koncích zápisového termínu, napíše starší žák test na 80 percentilových bodů, zatímco ten mladší pouze na 68 percentilových bodů. A to už je v dnešním systému rozdíl mezi oficiálně talentovaným a netalentovaným dítětem.

„Je to jako ve sportu,“ tvrdí Dhueyová. „Děti škatulkujeme podle schopností již v raném věku. Máme matematické třídy pro pokročilé, máme hodiny čtení pro pokročilé. A tak je u malých dětí, zejména ve školce a prvních třídách, běžné, že učitelé si pletou nadání s věkem. Proto také zařazují starší žáky do pokročilých tříd, kde se toho naučí více, a ti si právě proto vedou další rok lépe a další rok ještě lépe. Jediná země, kde k tomuto nedochází, je Dánsko. Tam rozřídí děti teprve, když dosáhnou deseti let.“ V Dánsku se selekce provádí až tehdy, kdy už věkový rozdíl nehraje takovou roli.

Dhueyová a Bedardová následně provedly obdobnou analýzu, ale tentokrát si vzaly na mušku vysoké školy. Co zjistily? V rámci čtyřletých univerzitních programů, které představují nejpočetnější skupinu amerických vysokoškoláků, je

v kurzech asi o 11,6 procenta méně relativně nejmladších studentů. Věkový rozdíl se časem nerozplyne, nýbrž přetrvává. A u tisíců studentů tato počáteční nevýhoda rozhoduje o tom, zda se dostanou na vysokou školu, která je v Americe branou do střední třídy, či nikoli. „Vždyť je to absurdní,“ rozhořčuje se Dhueyová. „Naše nahodile stanovené rozřazovací termíny mají takto závažné dlouhodobé dopady, ale nikoho jako by to nezajímalo!“

Naše představa, že na vrchol se proboují jen ti nejlepší a nejchytřejší, je poněkud zjednodušená. Jistě, hokejisté, kteří hrají na profesionální úrovni, jsou nadanější, než je tomu u běžné populace. Také však měli před ostatními výrazný náskok, o nějž se nijak nepřičinili, ani si jej nezasloužili. A ten hrál v jejich cestě za úspěchem klíčovou roli.

S relativním věkem souvisí i další sociální jevy. Kupříkladu Barnsey se dvěma svými kolegy kdysi zjistil, že studenti, kteří se pokusili o sebevraždu, se častěji narodili v druhé polovině školního roku. Vysvětlili si to tak, že horší prospěch může vést k depresím. Souvislost mezi relativním věkem a sebevraždami ovšem není ani zdaleka tak výrazná jako mezi datem narození a sportovními úspěchy.

Sociolog Robert Merton nazval tento jev „Matoušův efekt“, podle verše z novozákonního Matoušova evangelia: „Neboť každému, kdo má, bude dáno a přidáno; kdo nemá, tomu bude odňato i to, co má.“ Neboli těm, kdo jsou již úspěšní, se častěji dostane příležitostí, které jim dopomohou k ještě většímu úspěchu. Největší daňové úlevy mají odjakživa bohatí. Nejlepší učitelé a nejpozornější péči mají vždy studenti s nejlepším prospěchem. A nejkvalitnější zázemí a trenérské vedení mají ti devíti- a desetiletí kluci, kteří se narodili dříve. Úspěch je výsledkem toho, co sociologové nazývají „kumulativní výhoda“. Profesionální hokejisté měli zpočátku o něco lepší podmínky než jejich spoluhráči. Tato malá výhoda jim otevřela cestu k příležitostem, díky nimž se onen rozdíl zvětšil, což je navedlo k dalším příležitostem, které je popostrčily v kariéře ještě výš – a tak stále dál, až se stal z normálního hokejisty výjimečný hráč. Na počátku však výjimečný nebyl. Měl jen o trochu lepší podmínky.

Druhý logický závěr příkladu s hokejem zní, že naše systémy rozhodování o tom, kdo dostane náskok a kdo nikoli, nejsou příliš účinné. Jsme přesvědčeni, že je moudré umisťovat děti do „áčkových“ týmů a speciálních tříd pro nadané co nejdříve, aby nám žádný talent neproklouzl mezi prsty. Ještě jednou se podívejte na výše uvedenou soupisku české juniorské fotbalové reprezentace. Není na ní nikdo narozený v červenci, říjnu, listopadu či prosinci a pouze po jednom hráči narozeném v srpnu a září. Všechny, kdo se narodili ve druhé polovině roku, trenéři ustavičně deptali či přehlíželi, nebo je od fotbalu odrazovali. Dá se říci, že pohrdli nadáním celé poloviny české sportovní populace.

Co si tedy mohou počít sportovně nadaní občané České republiky, kteří přitom mají tu smůlu, že se narodili ve druhé polovině roku? Na fotbal mohou rovnou zapomenout. Hvězdy jim totiž nejsou nakloněny. Mohli by sice začít s oním druhým sportem, kterým jsou Češi posedlí – ledním hokejem. Při bližším pohledu se ale dostaneme k velice podobnému výsledku. Zde je soupiska české juniorské hokejové reprezentace, která na mistrovství světa v roce 2007 skončila pátá:

Číslo hráče	Hráč	Narozen
1	Květoň	3. 1. 1988
2	Suchý	3. 1. 1988
3	Kolarz	12. 1. 1987
4	Vojta	8. 2. 1987
5	Kindl	10. 2. 1987
6	Frolík	17. 2. 1989
7	Hanzal	20. 2. 1987
8	Svoboda	24. 2. 1987
9	Černý	5. 3. 1987
10	Kudělka	10. 3. 1987
11	Bartoň	26. 3. 1987
12	Poživil	22. 4. 1987
13	Rákos	25. 5. 1987
14	Kucejda	12. 6. 1987
15	Sobotka	2. 7. 1987
16	Kovář	19. 7. 1988
17	Van Tich	20. 7. 1987
18	Voráček	15. 8. 1989
19	Pospíšil	25. 8. 1987
20	Pavelec	31. 8. 1987
21	Káňa	29. 11. 1987
22	Řepík	31. 12. 1988

Výsledek je naprosto stejný jako v případě fotbalu. Jednoduše řečeno, chlapci narození v poslední čtvrtině roku si ani nemusejí kupovat hokejku!

Z výše uvedeného jasně vyplývá, jaké škody pácháme svým jednoduchým pojetím úspěchu. Protože úspěch tak přehnaně personalizujeme, popostrkujeme na kariérním žebříčku jen některé, zatímco jiné přehlízíme. Sepisujeme pravidla, jež mnohým z nás házejí klacky pod nohy. Spoustu dětí předčasně odepisujeme jako ztracené případy. Přespříliš se obdivujeme všem úspěšným a nespravedlivě se pošklebujeme těm průměrným. Pomíjíme skutečnost, že my všichni, celá naše společnost, máme obrovský vliv na to, kdo dosáhne vrcholu a kdo zůstane v základním táboře.

A přitom by stačilo uznat, že rozřazovací termíny jsou důležité. Stačilo by založit dvě nebo i tři ligy podle měsíce narození. Nechat hráče, ať se nejprve vypracují vlastními silami, a teprve pak tvořit „áčkové“ týmy. Kdyby všichni kanadští nebo čeští sportovci narození ke konci roku dostali stejnou šanci, pak by trenéři rázem mohli vybírat z dvojnásobného počtu hráčů.

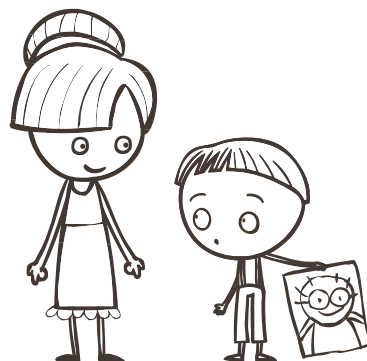
A školy dělají totéž. Základní a střední školy by mohly zařazovat žáky narozené mezi lednem a dubnem do jedné třídy, mezi květnem a srpnem do druhé a mezi zářím a prosincem do třetí. Pak by se mohly děti učit a soutěžit se svými vrstevníky. Takový systém by znamenal jisté administrativní komplikace, ale nemusel by být nutně o mnoho dražší a dal by rovnou šanci všem, kdo se ne vlastní vinou ocitli v nevýhodné pozici oproti ostatním dětem. Jinými slovy, mohli bychom velmi snadno převzít otěže nad mašinérií úspěchu, nejen ve sportu, ale i v důležitějších oblastech lidského života. Jenže se nám do toho nechce. Ale proč? Protože lpíme na představě, že úspěch je prostým důsledkem osobních zásluh a že prostředí, v němž vyrůstáme, a pravidla, která si jako společnost stanovujeme, nehrají žádnou roli.

3.3. Vliv stereotypů na nadání dítěte

Přemýšleli jste někdy o roli předsudků a stereotypů na naše pracovní a studijní výsledky, což samozřejmě ovlivňuje také příležitost naplno rozvinout své nadání? Právě stereotypy mají výrazně větší vliv, než si většina z nás dokáže vůbec představit. Pouhých několik „nevhodných“ slov dokáže doslova otočit výsledky testů, a tím i jakoukoliv příležitost pro rozvoj talentu.

Profesor psychologie Claude Steele na Stanfordu studuje vliv úzkosti na řešení standardních univerzitních testů. Když dal velké skupině studentů druhého ročníku test pro přijímací řízení na magisterské studium a současně jim řekl, že test změří jejich intelektuální způsobilost, zjistil, že bílí studenti měli výsledky podstatně lepší než černí. Tento rozdíl ve výkonnosti byl v souladu s velkým souborem dat ukazujícím, že studenti menšin vykazují horší výsledky v široké škále testů od státních zkoušek na vysoké škole až po testy měřící IQ.

Když ale Steele dal tentýž test jiné skupině studentů a zdůraznil, že nejde o měření jejich inteligence, ale jenom o jejich přípravu na skutečné zkoušky, výsledky černých i bílých studentů byly prakticky stejné. Podle Steeleho byl rozdíl v prvním případě způsoben efektem, kterému říká „hrozba stereotypu“. Když se černým studentům řekne, že test bude měřit jejich inteligenci, vynoří se jim v mysli neoprávněné pomluvy, že černí jsou méně inteligentní než bílí. Steele provedl experiment krátce poté, co byla publikována kniha *The Bell Curve*, ale stejný efekt se objevuje, když ženy podstoupí test z matematiky, který údajně měří kognitivní rozdíly mezi pohlavími, nebo když bílí muži podlehnou stereotypu, že Asiaté jsou údajně lepší studenti.

Stanfordští černí studenti byli tak vystrašení, že potvrdí negativní stereotyp o inteligenci černé rasy, že jejich výsledky byly daleko horší, než odpovídalo jejich skutečným schopnostem. „Když jsou v tomhle stavu (hrozby stereotypu), vidíte, jak jsou opatrní a o všem několikrát přemýšlejí,“ řekl Steele. „Když s nimi pak mluvíte, je vám jasné, že v tom rozpoložení si říkali: ‚Musím být opatrný, nesmím udělat chybu. Pak se uklidní a odpovídají na otázky testu. Ale tohle není cesta, jak uspět ve standardním testu. Čím víc si tohle říkáte, tím méně věříte intuici, která vám pomáhá se rychle orientovat. Myslíte si, že odpovídáte správně, moc se o to snažíte, ale opak je pravdou.“

4. Dotazníkové šetření v rodinách s nadanými dětmi mezi jejich vrstevníky

1. Věk dítěte

- 6–8 let
- 9–10 let
- 11–13 let
- 14–15 let
- 16–18 let

2. Pohlaví dítěte

- dívka
- chlapec

3. Počet sourozenců

- nemá sourozence
- má jednoho sourozence
- má dva sourozence
- má více než dva sourozence

4. Vzdělání dítěte (aktuální studovaná škola)

- první stupeň základní školy
- druhý stupeň základní školy
- gymnázium

5. Na jakou školu vaše dítě chodí?

- běžnou školu
- specializovanou školu

6. Jaké kroužky vaše dítě navštěvuje?

- cizí jazyk
- dramatický kroužek
- hra na hudební nástroj
- keramika / výtvarný kroužek
- příroda, ekologie, turistika
- sport
- tanec / balet
- jiné
- žádný

7. Ve které oblasti je vaše dítě mimořádně nadané?

- hudební oblast
- intelekt
- sport a pohyb
- technická oblast
- výtvarná oblast

8. V jakém věku jste zjistili, že je vaše dítě nadané?

- 1–2 roky
- 3–4 roky
- 5–6 let
- 7–8 let
- 9–13 let
- nevím

9. Kdo vám sdělil, že je vaše dítě mimořádně nadané?

- psycholog
- učitel v zájmovém kroužku
- učitel ve škole
- učitelka ve školce
- vlastní pozorování
- nevím

10. Jak na toto zjištění reagovali sourozenci dítěte?

- nemá / neměl v té době sourozence
- nijak / dobře
- snaží se mu vyrovnat
- závist
- nepamatuji se

11. Jaké jsou vztahy vašeho dítěte se sourozenci?

- zhoršené (soupeřivost, nenávisť, odpudivost, apod.)
- normální
- dobré
- vzájemně se milují
- nemá sourozence

12. Jak vaše dítě dokáže spolupracovat se sourozenci?

- velice špatně
- zhoršeně
- dobře
- výborně
- proměnlivě (někdy špatně / někdy výborně)
- chce vše dělat po svém
- nemá sourozence

13. Jaké má vaše dítě vztahy s vrstevníky?

- velice špatné
- zhoršené
- dobré
- výborné
- proměnlivě (někdy špatně / někdy výborně)
- zdrženlivý – potřebuje kamarády poznat
- má raději dospělé

14. Jaký je přibližný počet kamarádů vašeho dítěte?

- žádné
- pouze 1–2 přátelé
- 3–5 přátel
- do 10 přátel
- do 20 přátel
- více než 20

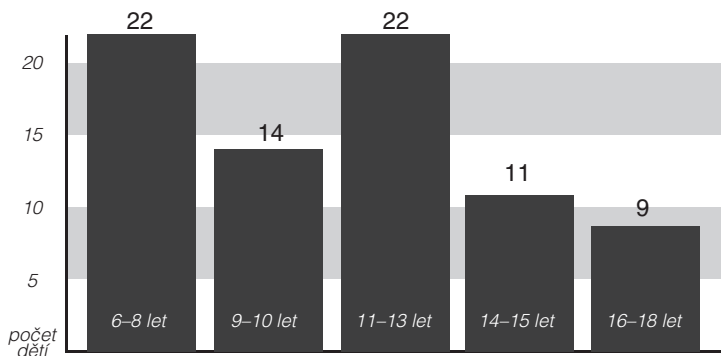
15. Jaký je věk kamarádů vašeho dítěte?

- vrstevníci
- mladší
- starší

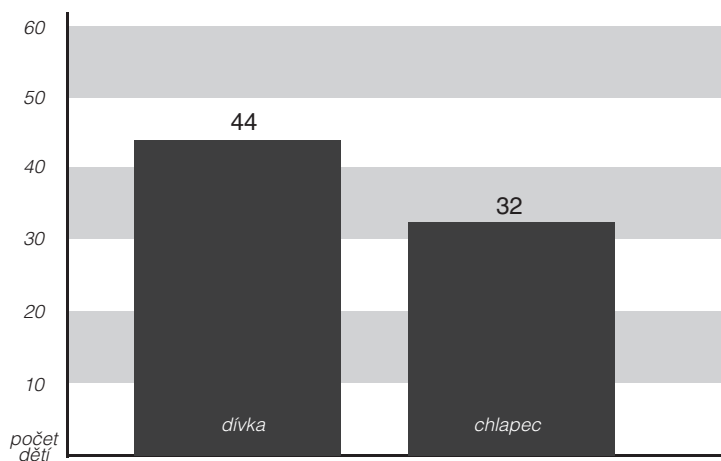
5. Výsledky dotazníkového šetření

Grafické výsledky:

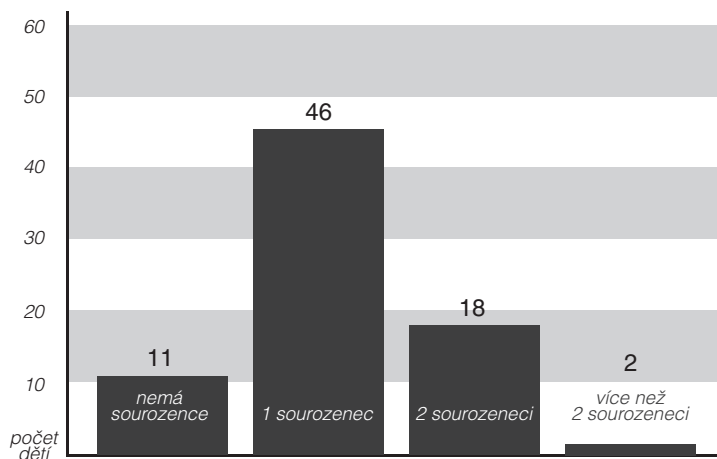
1. Věk dítěte

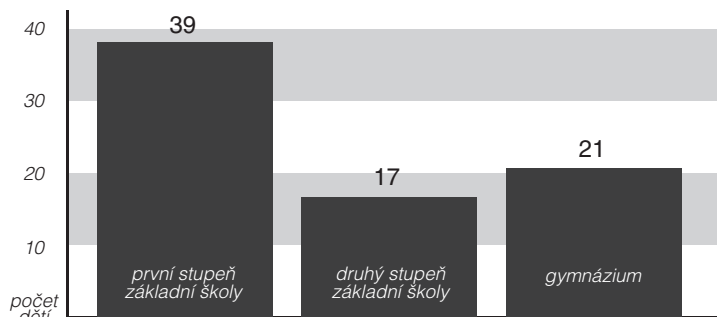
2. Pohlaví dítěte

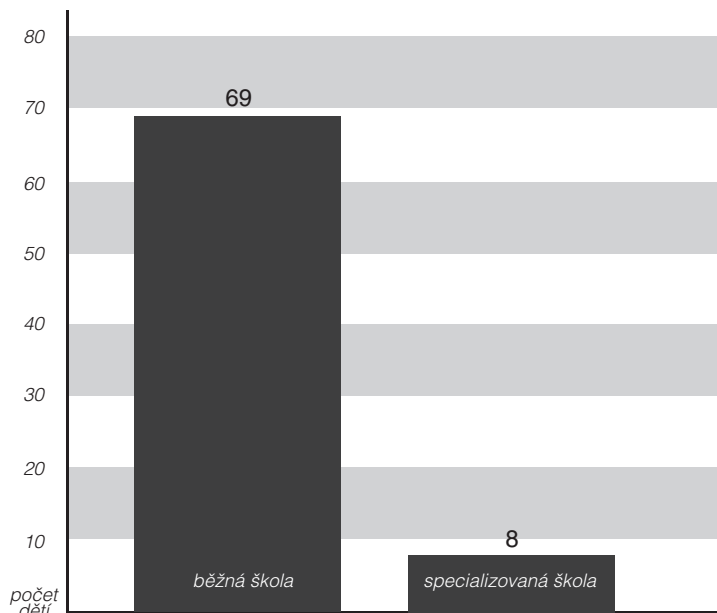
3. Počet sourozenců

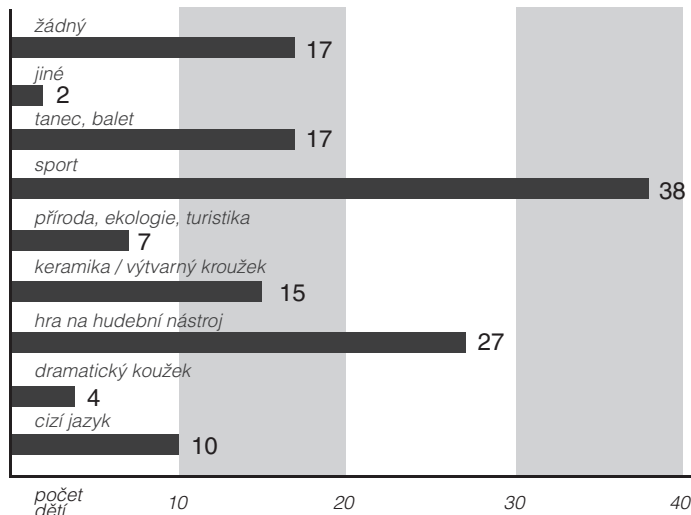
4. Vzdelání dítěte (aktuální studovaná škola)

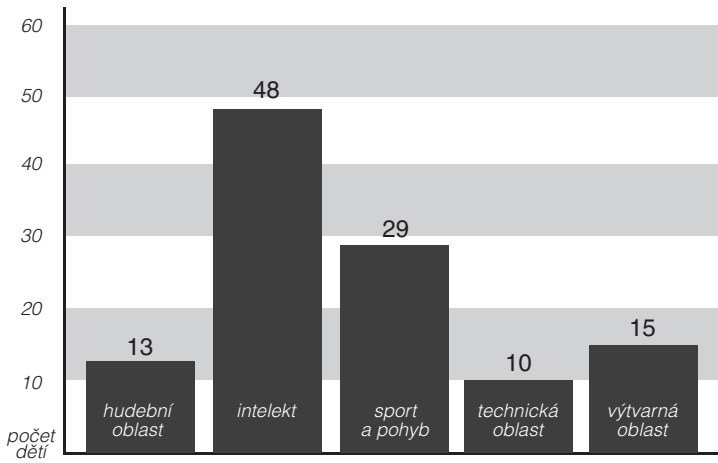
5. Na jakou školu vaše dítě chodí?

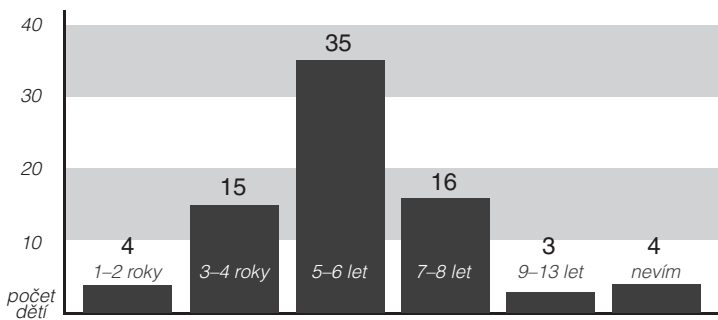
6. Jaké kroužky vaše dítě navštěvuje?

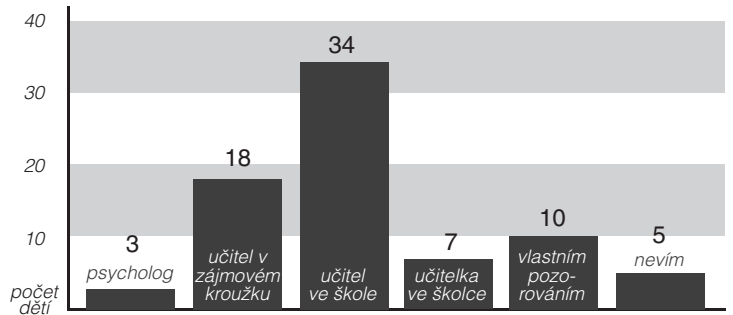
7. Ve které oblasti je vaše dítě mimořádně nadané?

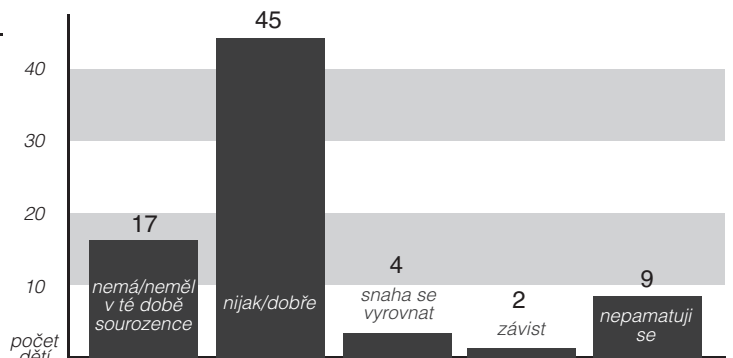
8. V jakém věku jste zjistili, že je vaše dítě nadané?

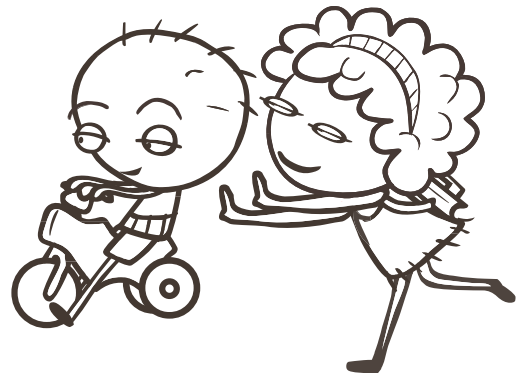
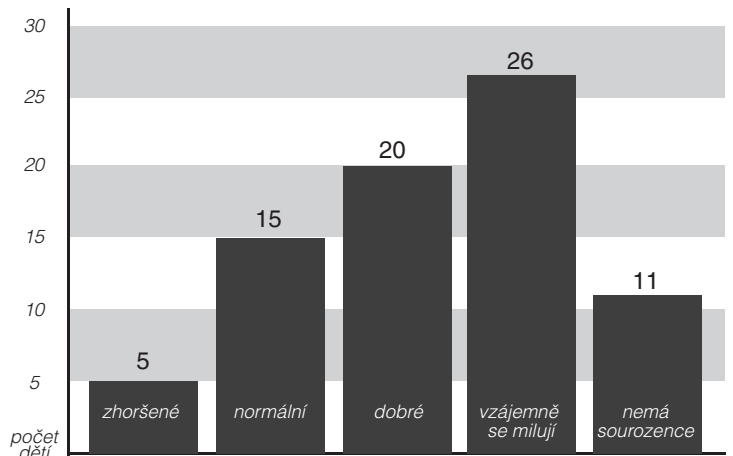
9. Kdo vám sdělil, že je vaše dítě mimořádně nadané?

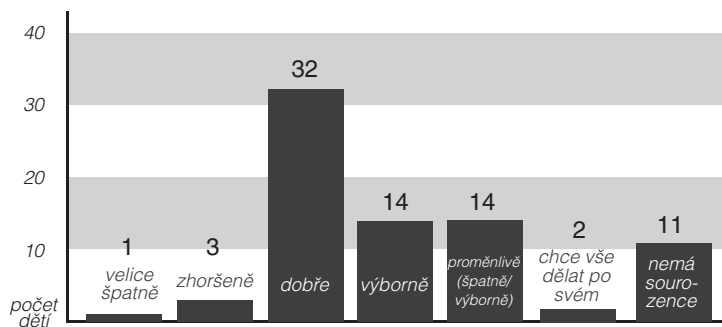
10. Jak na toto zjištění reagovali sourozenci dítěte?

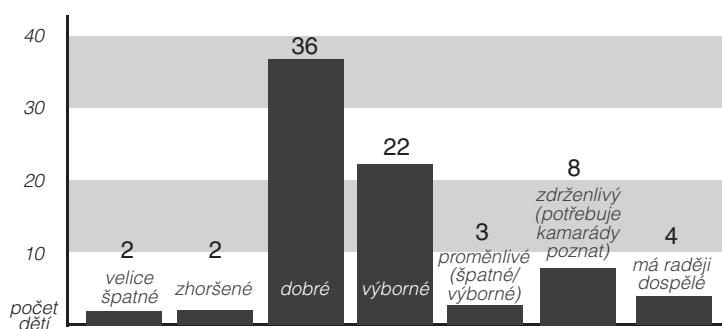
11. Jaké jsou vztahy vašeho dítěte se sourozenci?

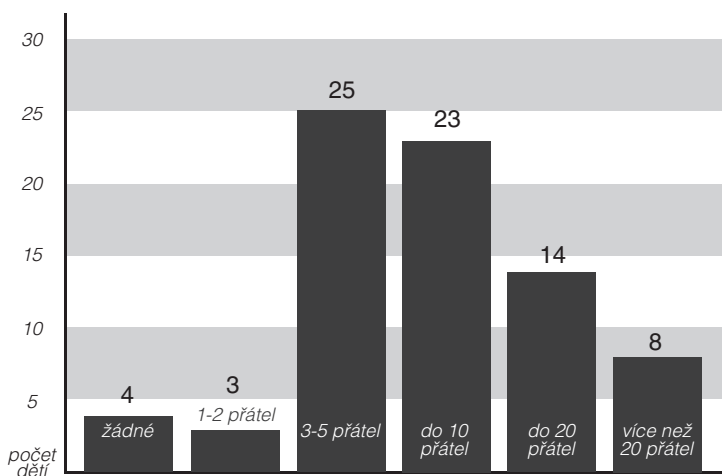
12. Jak vaše dítě dokáže spolupracovat se sourozenci?

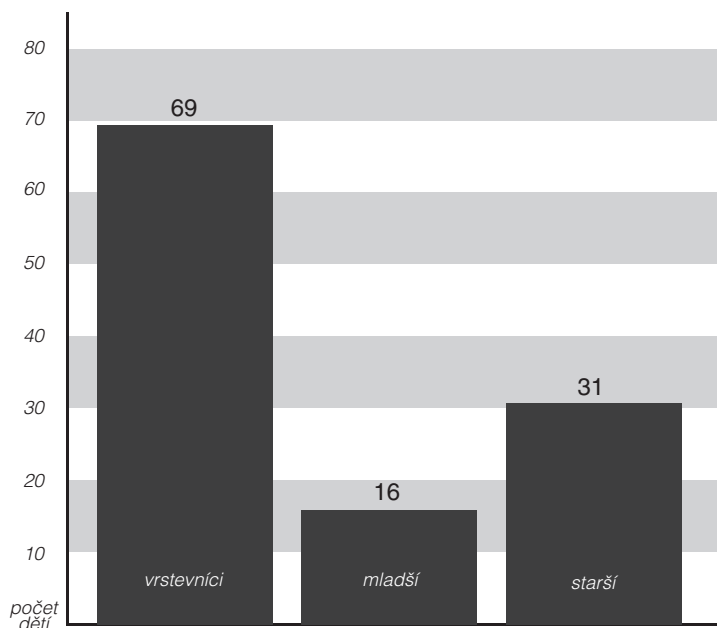
13. Jaké má vaše dítě vztahy s vrstevníky?

14. Jaký je přibližný počet kamarádů vašeho dítěte?

15. Jaký je věk kamarádů vašeho dítěte?

Vyhodnocení

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 78 dětí ve věku 6–18 let, z toho 44 dívek a 32 chlapců. 11 dětí jsou jedináčci a 20 dětí má 2 a více sourozenců. 50 % dětí studuje první stupeň ZŠ a zbytek pak druhý stupeň nebo gymnázium. 8 jich navštěvuje specializovanou školu.

21 % dětí nenavštěvuje žádný kroužek. 34 % hraje na hudební nástroj, 22 % se věnuje tanci nebo baletu, 49 % dělá nějaký sport, 20 % chodí do keramiky nebo do výtvarného kroužku, 13 % se věnuje cizím jazykům nad rámec svého školního vzdělávání a 9 % navštěvuje kroužek zaměřený na ekologii nebo turistiku.

Podle hodnocení rodičů je 62 % nadáno intelektuálně, 37 % v oblasti pohybu a sportu, 17 % hudebně, 19 % ve výtvarné oblasti a 13 % v technické oblasti. Je zajímavé, že podle rodičů je hudebně nadáno 17 % dětí, ale na hudební nástroj jich hraje 34 %. Podobně je tomu také v oblasti pohybu, kde za nadané rodiče označují 37 % dětí, ale sportu nebo tanci se věnuje 71 % dětí. Naproti tomu dalšímu rozvoji intelektuálních schopností se věnuje v rámci svých mimoškolních aktivit jen 22 % dětí (cizí jazyky + ekologie a příroda), což je ve značném rozporu s názorem rodičů, kteří uvádějí jako nadané své dítě v 62 % případů. Ve všech uvedených případech je rozdíl o 100–200 %, což svědčí o určitém nesouladu mezi tím, co si rodiče myslí a jak se ve skutečnosti chovají. V oblasti sportu a umění chtějí rodiče ze svých dětí vychovat sportovce nebo umělce, a to i přesto, že si o nich myslí, že k tomu nemají žádné mimořádné nadání. Naproti tomu v oblasti intelektuálního rozvoje rodiče své děti zcela zanedbávají a v podstatě jim nejsou schopni nabídnout další možnosti jejich rozvoje. Důvodů může být hned několik: nedostatečná nabídka mimoškolních aktivit, neschopnost rodičů určit, co by bylo pro dítě nejlepší, nezájem rodičů.

V 69 % procentech případů rodiče zjistili, že je jejich mimořádně nadané, do 6 let dítěte. Nejčastěji je na to upozornil učitel ve školce, škole nebo v zájmovém kroužku (76 %). Ve 12 % případů na to rodiče přišli sami vlastním pozorováním. Tyto odpovědi jednoznačně svědčí o tom, že samotní rodiče nejsou schopni posoudit, jestli je či není jejich dítě mimořádně nadané, a potřebují k tomu nějaký externí impuls. Samozřejmě učitelé by měli mít v této oblasti určitou kvalifikaci, která jim umožní v kolektivu najít dítě, jež svými schopnostmi převyšuje své vrstevníky.

Sourozenci většiny dětí reagovali dobře (58 % procent) na zjištění, že jejich bratr či sestra je mimořádně nadaný/á. Ve 33 % případů nebyl žádný vliv (rodiče si nepamatují nebo dítě v té době nemělo sourozence). Pouze ve 3 % případů sourozenec projevoval závist a v 5 % byla snaha se sourozenci vyrovnat. I když se to jeví jako slušný výsledek, opak může být pravdou. Ve skutečnosti to znamená, že minimálně 8 % rodičů může vytvářet mezi svými dětmi nezdravou konkurenci. Toto číslo také může být značně zkreslené při přihlédnutí k faktu, že si sourozenec mimořádně nadaného dítěte neuvědomoval schopnosti svého sourozence, a proto se to ani nijak neprojevovalo, ačkoli to rodiče hodnotili jako dobrou reakci. Pro vyjasnění této otázky by bylo nutné provést další výzkum.

Na otázku, jak hodnotí rodiče vztahy mimořádně nadaného dítěte se sourozenci, uvedli rodiče, že u 7 % dětí jsou vztahy zhoršené, v 19 % případů pak normální, v 59 % případů je rodiče považují za kvalitní. Při srovnávací otázce, jak dovedou sourozenci vzájemně spolupracovat, uvedli rodiče v 5 % případů, že velice špatně nebo zhoršeně, v 18 % případů někdy dobře/někdy špatně a v 72 % případů dobře nebo výborně. V obou otázkách uvedli rodiče shodně, že 11 dětí nemá sourozence. Rozdíl zhruba 16 % mezi oběma otázkami v oblasti chování dobrého/špatného mezi sourozenci může poukazovat na určitý zkreslený pohled některých rodičů, kteří by si přáli, aby jejich děti měly harmonický vztah, ve skutečnosti to ale docela skřípe. Pro vyjasnění by rozhodně muselo proběhnout další výzkumné šetření. Současně tyto výsledky poukazují na fakt, že cca 25 % rodičů neví, jak vytvářet harmonický a láskyplný vztah mezi jejich dětmi, což se pak samozřejmě může odrážet i na jejich zhoršených vztazích v dospělosti. Pro tyto účely by jistě pomohly kurzy výchovy, kde by se rodiče měli možnost podívat kriticky na svůj výchovný styl a naučit se obrousit alespoň ty největší problémové oblasti.

Na otázku, jaké vztahy má dítě s vrstevníky, odpovědělo 5 % rodičů, že velice špatně nebo zhoršeně, 4 % proměnlivé (někdy dobré/někdy špatné), v 11 % je dítě zdrženlivé a potřebuje kamarády lépe poznat, v 5 % případů má raději dospělé a zbytek (75 %) považují rodiče za dobré nebo výborné. Tato odpověď je plně v souladu s předchozími otázkami.

Naprosto zarážející je odpověď, že 5 % (!) dětí nemá žádné kamarády. Rozhodně by mělo smysl se zabývat příčinou, proč tomu tak je. Neschopnost navazovat vztahy s kamarády a lidmi může snadno dítě poznamenat na celý život. Kvalitní sociální kontakty totiž patří mezi základní předpoklady úspěchu v životě, ať se člověk věnuje čemukoliv. Rodiče by tak měli intenzivně hledat příčinu, a tu se samozřejmě pokusit i odstranit.

Zajímavou odpovědí je, že 10 % dětí má více než 20 kamarádů. Zde by měli rodiče naopak dítě učit, jak prohlubovat vztahy s lidmi, aby pak v dospělosti dítě nežilo příliš povrchní a přelétavý život. To samo o sobě nemusí být na škodu, na druhou stranu to ale může být v mnoha ohledech zdrojem problémů, pokud toto nadání na vytváření kontaktů není dostatečně zvládnuté a usměrněné.

6. Závěr

Cílem této studie bylo prozkoumat, jaký vliv mohou mít vrstevníci na nadání dítěte a k jakým odlišnostem dochází u vrstevníků s ohledem na nejrůznější neovlivnitelné okolnosti. Označení určitého dítěte za nadané může mít v okruhu vrstevníku negativní vliv, což by v konečném důsledku mohlo vést až dokonce k úplnému útlumu jeho nadání/talentu. Vzhledem k tomu, že řada dospělých zná prostředí jejich dětí jen velice povrchně (což také potvrdila provedená studie mezi rodiči), jakékoliv veřejné označování dítěte za nadané považujeme za velice nebezpečné a nežádoucí. Samozřejmě je důležité vědět, v čem je dítě nadané, a také má smysl jej o tom informovat (přiměřeně jeho věku). Tím by to ale mělo skončit.

V žádném případě se děti nesmějí jakkoliv veřejně porovnávat mezi sebou, ať už mezi sourozenci v rodině (mladší bratr je nadanější než starší, tak s tím starším nebudeme ztrácet čas), mezi přáteli (má Anička je nadanější než váš Honza), v rámci školní třídy (podívejte se na Janu a buďte jako ona) nebo jakékoliv jiné skupiny. To, co se v mládí může zdát jako banální věc, pak v dospělosti vede k nedostatku sebevědomí, nespokojenosti s vlastním životem, neschopnosti daného jedince se prosadit nebo dokonce k psychickým problémům. Pro představu se stačí podívat kolem sebe, jak dopadlo upřednostňování určitého jedince na úkor jiných vrstevníků. V dospělosti se pak rodiče diví, proč je jejich potomek neschopný, a přitom ten druhý sourozenec je příkladem.

Místo toho je **důležité děti učit vzájemným odlišnostem mezi jednotlivci s cílem prohloubit schopnost jejich vzájemné spolupráce a komunikace**, aby se doplňovali a pomáhali si. Jen tak můžeme vychovat silné jedince bez osobních psychických bloků, předsudků a strachů, což v důsledku povede ke vzniku silné generace, která bude důstojným, ne-li lepším nástupcem té naší.

7. Použitá literatura

1. Michael J. Gelb – Myslet jako Leonardo
2. Tom Rath – Strengthsfinder 2.0, vydalo Gallup Press 2007
3. Travis Bradberry, Jean Greaves – Emotional Intelligence 2.0, vydalo Talent Smart 2009
4. Marcus Buckingham, Donald O. Clifton – Now, discover your strengths, vydalo The Free Press 2001
5. Jonah Lehrer – Jak se rozhodujeme?, vydalo nakladatelství Dokořán 2010
6. Daniel Goleman – Emoční Inteligence, vydalo nakladatelství Columbus 1997
7. Geoff Colvin – Talent is Overrated, vydalo Penguin Group 2008
8. Tom Rath, Jim Harter – Well Being, vydalo Gallup Press 2010
9. Gary Gordon – Building Engaged Schools, vydalo Gallup Press 2006
10. Stanislas Dehaene – Smysl pro čísla
11. Malcolm Gladwell – Mimo řadu – Outliers – Story of success, vydalo nakladatelství Dokořán s.r.o. 2009
12. Výzkumná zpráva – Psychologické aspekty rodičovství rozumově nadaného

Poznámky

Poznámky

Poznámky

info@projekt-nadani.cz
www.projekt-nadani.cz

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ